

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА
ПОРУШЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ,
ПОЄДНАНОГО З ОПОРОМ ПРЕДСТАВНИКОВІ
ВЛАДИ ЧИ ІНШИМ ГРОМАДЯНАМ, ЯКІ
ПРИПИНЯЛИ ХУЛІГАНСЬКІ ДІЇ**

ГАЛЕМІН Олександр Анатолійович - ад'юнкт кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

УДК 343.593

В статті здійснено аналіз уголовного законодавства стран постсоветского пространства о нарушении общественного порядка, соединенного с сопротивлением представителю власти или иным гражданам, прекращали хулиганские действия, проведено сравнение вышеупомянутого законодательства и сделана попытка предоставления предложений по его гармонизации.

Ключові слова: *представник влади, громадський порядок, хуліганство, склад злочину, покарання, підстави та принципи криміналізації, суспільно небезпечне діяння.*

Досить важливе значення у дослідженні проблем Особливої частини кримінального права має порівняльно-правовий (компаративістський) метод. Використання цього методу обумовлюється потребою у формулюванні власної української національної правової системи, яка відповідала б сучасним світовим тенденціям правового розвитку й міжнародним стандартам, особливо у сфері охорони прав та свобод людини і громадянина від суспільно небезпечних посягань [1, с. 103].

Кримінальне право України з метою досягнення найвищої ефективності його норм повинно враховувати всі найкращі досягнення європейської і світової кримінально-правової думки та зарубіжного кримінального законодавства. Для цього важливо здійснювати компаративістські (порівняльні) дослідження і вміло розпоряджатися їх результатами в законотворчій діяльності, а також під час інтерпретації і застосування

положень кримінального законодавства. Порівняльно-правові дослідження не повинні обмежуватися лише доктриною, судовою практикою і кримінальним законодавством зарубіжних держав. Необхідно комплексно досліджувати їх кримінально-правову політику в усій її багатоманітності [2, с. 345].

Вважаємо, що краще про актуальність та доцільність вивчення зарубіжного досвіду правового регулювання кримінальної відповідальності за окремий злочин або певну групу злочинів відносин навряд чи можна сказати. Одним із них є хуліганство, пов'язане із опором представникові влади чи іншим громадянам, які припиняли хуліганські дії, кримінально-правова заборона вчинення якого передбачена у ч. 3 ст. 296 Кримінального кодексу (далі – КК) України.

На перший погляд, чинна редакція вказаної норми є відповідною з точки зору як законодавчої техніки, так і практики її застосування. Разом з тим, з метою виявлення можливого позитивного зарубіжного досвіду та пошуку шляхів його використання в національному законодавстві проведемо порівняльно-правовий аналіз норм про кримінальну відповідальність за такий вид кваліфікованого хуліганства за КК України та країн «так званого» пострадянського простору або країн-учасниць СНД, Грузії та Балтії. Одразу зазначимо, що головним фактором вибору країн стала схожість правових систем, оскільки до 1991 року вони всі перебували в межах однієї правової системи Радянського Союзу.

Саме тому метою цієї статті є аналіз кримінального законодавства країн пострадянського простору щодо порушення громадського порядку, поєднаного з опором представників влади чи іншим громадянам, які припиняли хуліганські дії, проведення порівняння вищезазначеного законодавства та надання пропозицій по його гармонізації.

Питання кримінально-правової протидії хуліганським злочинам розглядалися у роботах таких українських учених, як В. І. Борисов, І. М. Даньшин, С. Ф. Денисов, В. Т. Дзюба, О. А. Івахненко, В. П. Ємельянов, А. П. Закалюк, О. М. Костенко, В. В. Кузнецов, Л. О. Кузнецова, В. А. Ломако, О. А. Мартиненко, П. П. Михайленко, В. О. Навроцький, М. Л. Наклович, В. В. Налуцишин, А. В. Савченко, В. В. Сташис, А. П. Тузов, В. І. Тютюгін, М. І. Хавронюк, В. В. Шаблистий, С. С. Яценко та ін. Але переважна увага при цьому приділялася складу хуліганства, передбаченого окремою статтею кримінального закону, тоді як події останніх років в Україні свідчать про актуальність дослідження саме такої окремої кваліфікуючої ознаки хуліганства, яке, на жаль, все частіше схвалюється певними частинами суспільства.

На нашу думку, оптимальними критеріями такого дослідження стануть елементи складу злочину з ознаками, що характеризують їх зміст, кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки розгляданого злочину, а також вид та розмір покарань за його вчинення.

Аналіз більшості кримінальних законів країн-учасниць СНД, Грузії та Балтії показав, що у сфері правового регулювання відповідальності за хуліганство спостерігається певна схожість. Так, відповідні статті КК розглядуваних держав здебільшого знаходяться у розділі злочинів проти громадського порядку та моральності. Звідси одразу можна зробити загальний висновок про спільний безпосередній об'єкт – громадський порядок та моральність. Разом з тим, саме тут спостерігається і розбіжність із вітчизняним кримінальним законом – хуліганство є злочином проти громадської безпеки за КК Республіки Азербайджан [3],

Республіки Киргизстан [6], Російської Федерації (далі – РФ) [14] та Таджикистану [15]. Враховуючи той факт, що для родового об'єкта хуліганства характерним є його співпадіння із безпосереднім, то у КК вказаних країн хуліганство є злочином проти громадської безпеки, що явно суперечить усталеному розумінню самої суті грубого порушення громадського порядку.

І.М. Даньшин ще у середині 80-х років ХХ століття обґрунтував положення, що згодом стало аксіоматичним – громадський порядок та громадська безпека є різними об'єктами кримінально-правової охорони, які не мають родових ознак, а тому мають бути закріплені в різних розділах Особливої частини КК [5].

Якщо вести мову про додатковий обов'язковий об'єкт злочину, то слід визнати, що практично всі розглядувані кримінальні закони виділяють у його якості нормальну діяльність органів державної влади, громадських формувань з охорони громадського порядку або особисту недоторканність громадян, які припиняли хуліганські дії. Об'єктивна сторона також майже співпадає.

Так, КК Республіки Азербайджан у ст. 221.2.2. передбачає відповідальність за хуліганство, тобто умисні дії, що грубо порушують громадський порядок, виражають явну неповагу до суспільства, що супроводжуються застосуванням насильства до громадян або погрозою його застосування, а так само знищенням чи пошкодженням чужого майна, пов'язане з опором представників влади або іншій особі, яка виконує обов'язки по охороні громадського порядку або припиняють порушення громадського порядку (карається виправними роботами на строк до двох років або позбавленням волі на строк до п'яти років) [3].

КК Вірменії у п. 2 ч. 3 ст. 258 передбачає відповідальність за хуліганство, тобто умисне грубе порушення громадського порядку, що виразилося в явній неповазі до суспільства і супроводжується застосуванням насильства до особи чи загрози його застосування, а також знищенням або пошкодженням чужого майна, а також вчинене з винятковим цинізмом, поєднане опором

представникові влади або особі, яка виконує обов'язки по охороні громадського порядку або припиняє порушення громадського порядку (караються виправними роботами на строк від одного року до двох років або позбавленням волі на строк не більше п'яти років) [9].

У КК Республіки Білорусь у ч. 2 ст. 339 встановлено відповідальність за хуліганство, тобто умисні дії, що грубо порушують громадський порядок і виражають явну неповагу до суспільства, що супроводжуються застосуванням насильства чи погрозою його застосування або знищенням чи пошкодженням чужого майна або відрізняються за своїм змістом винятковим цинізмом, пов'язане з опором особі, яка припиняє хуліганські дії (караються арештом на строк від трьох до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк від одного року до шести років) [10].

Законодавець Грузії у п. 6 ч. 2 ст. 239 КК встановив відповідальність за хуліганство, тобто діяння, що грубо порушує громадський порядок і виражає явну неповагу до суспільства, вчинене із застосуванням насильства чи погрози насильства, вчинені відносно представника влади або іншої особи, яка припиняла хуліганство (карається штрафом або суспільно корисною працею на строк від ста вісімдесяти до двохсот годин, або виправними роботами на строк від одного року до двох років, або позбавленням волі на строк до п'яти років) [4].

КК Республіки Казахстан у Главі 9 «Злочини проти громадської безпеки та громадського порядку» у п. 6 ч. ст. 257 передбачає відповідальність за хуліганство, тобто особливо зухвале порушення громадського порядку, що виражає явну неповагу до суспільства, що супроводжується застосуванням насильства до громадян або погрозою його застосування, а так само знищенням чи пошкодженням чужого майна, або вчиненням непристойних дій, що відрізняються винятковим цинізмом, пов'язане з опором представникові влади або іншій особі, яка виконує обов'язки по охороні громадського порядку або припиняє порушення громадського порядку (карається залученням до

громадських робіт на строк від ста вісімдесяти до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк від одного року до двох років, або обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк) [11].

У КК Республіки Киргизстан у п. 3 ч. 3 ст. 234 (особливо кваліфікований вид хуліганства примітка автора – О.Г.) встановлено відповідальність за хуліганство, тобто умисні дії, що грубо порушують громадський порядок або норми загальноприйнятого поведінки, пов'язані з насильством або погрозою його застосування, а також зі знищенням або пошкодженням майна, пов'язане з опором представникові влади або іншій особі, яка виконує обов'язки по охороні громадського порядку або припиняє порушення громадського порядку (карається позбавленням волі на строк від чотирьох до семи років) [6].

У КК Латвійської Республіки у ч. 2 ст. 231 встановлено відповідальність за хуліганство, тобто за дії, що грубо порушують громадський порядок, що виражаються в явній неповазі до суспільства або в зухвалості, що ігнорують загальноприйняті норми поведінки і порушують спокій людей або роботу установ, підприємств чи організацій, поєднане з опором представникові влади або особі, яка припиняє порушення громадського порядку (карається позбавленням волі на строк до семи років і контролем поліції на строк до трьох років) [7].

КК Литовської Республіки у ст. 284 «Порушення громадського порядку» встановлено відповідальність тому, хто в громадському місці зухвалими діями, погрозами, знущанням чи вандалізмом демонстрував неповагу до оточуючих чи оточенню і порушив громадський спокій або порядок. Разом з тим, це є єдиний кримінальний закон, у якому відсутня норма, що представляє для нас інтерес [8].

У КК Республіки Естонія у ч. 2 ст. 195 встановлено відповідальність за злісне хуліганство, тобто умисні дії, що грубо порушують громадський порядок і виражають явну неповагу до суспільства, пов'язані з опором представникові влади або представникові громадськості, який виконує обов'язки з

охорони громадського порядку, або іншій особі, яка припиняє хуліганські дії (карається позбавленням волі на строк до п'яти років) [17].

Законодавець Республіки Молдова вже у ч.1 ст. 287 КК встановив відповідальність за хуліганство, тобто умисні дії, що грубо порушують громадський порядок і виражають явну неповагу до суспільства, пов'язані із застосуванням насильства до людей або з погрозами його застосування, з опором представників влади або іншій особі, припиняють хуліганські дії, а одно дії, що відрізняються за своїм змістом винятковим цинізмом чи особливою зухвалістю (карається штрафом у розмірі від 200 до 700 умовних одиниць або позбавленням волі на строк від 2 до 5 років) [12].

У КК РФ у ч. 2 ст. 213 встановлено відповідальність за хуліганство, тобто грубе порушення громадського порядку, що виражає явну неповагу до суспільства, вчинене:

а) із застосуванням зброї або предметів, використовуваних як зброї;

б) з мотивів політичної, ідеологічної, расової, національної чи релігійної ненависті або ворожнечі чи з мотивів ненависті або ворожнечі відносно якої-небудь соціальної групи, або пов'язане з опором представників влади або іншій особі, яка виконує обов'язки по охороні громадського порядку або припиняє порушення громадського порядку (карається штрафом у розмірі від п'ятисот тисяч до одного мільйона рублів або в розмірі заробітної плати або іншого доходу засудженого за період від трьох до чотирьох років, або примусовими роботами на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до семи років) [14].

У КК Таджикистану у п. в ч. 2 ст. 237 передбачено відповідальність за хуліганство, тобто грубе порушення громадського порядку, що виражає неповагу до суспільства, що супроводжується застосуванням насильства до громадян або погрозою його застосування, а так само знищенням чи пошкодженням чужого майна, пов'язані з опором представників влади або іншій особі, яка виконує обов'язки з охорони громадського порядку або припиняють порушення громадського порядку (караються позбавлен-

ням волі на строк від двох до п'яти років) [15].

У КК Республіки Туркменістан у п. б ч. 2 ст. 279 встановлено відповідальність за хуліганство, тобто грубе порушення громадського порядку, що виражає явну неповагу до суспільства, що супроводжується застосуванням насильства до громадян або погрозою його застосування, а так само знищенням чи пошкодженням чужого майна, пов'язане з опором представників влади або іншій особі, яка виконує обов'язки по охороні громадського порядку або припиняють порушення громадського порядку (карається позбавленням волі на строк до п'яти років) [16].

КК Республіки Узбекистан у п. г ч. 3 ст. 227 встановлено відповідальність за хуліганство, тобто умисне нехтування правилами поведінки в суспільстві, поєднане з побоями, заподіянням легких тілесних пошкоджень або зі знищенням або пошкодженням чужого майна, що завдало значної шкоди, пов'язане з опором представників влади або громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, чи іншим громадянам, припиняють хуліганську поведінку (карається позбавленням волі від п'яти до восьми років) [13].

Отже, здійснений аналіз кримінального законодавства країн пострадянського простору щодо порушення громадського порядку, поєднаного з опором представників влади чи іншим громадянам, які припиняли хуліганські дії, проведення порівняння вищезазначеного законодавства дають нам підстави стверджувати наступне.

По-перше, порушення громадського порядку, пов'язане із опором тому, хто припиняє хуліганські дії, характерне майже для всіх країн пострадянського простору, що однозначно свідчить про соціальну обумовленість такого виду злочину.

По-друге, відмінності в родовому та безпосередньому об'єктах порушення громадського порядку, пов'язане із опором тому, хто припиняє хуліганські дії, полягають у несприйнятті суб'єктами формування кримінально-правової політики прогресивних надбань людства тих держав, у яких об'єктом хуліганства є громадська безпека.

По-третє, певного коригування потре-

бує покарання за такий злочин, оскільки у різних країнах він є неоднозначним, проте подібне рішення можливо буде прийнято з урахуванням вивчення практики призначення покарань за злочин, передбачений ч. 3 - ст. 296 КК України.

І останнє, потерпілий, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона розглянутого злочину у різних країнах є схожою, проте її слід порівняти із відповідними положеннями кримінальних законів інших країн та практикою застосування ч. 3 ст. 296 КК України.

Література

1. Панов М. І. Методологічні засади дослідження проблем Особливої частини кримінального права / М. І. Панов, Н. О. Гуторова // Проблеми боротьби зі злочинністю. – 2009/100. – С. 291-304.

2. Хавронюк М. І. Наукове осмислення правової доктрини та кримінального законодавства зарубіжних країн / М. І. Хавронюк // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2013. – № 1 (1). – С. 298-347 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/visnik_yg/1/17.pdf.

3. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики / Под ред. И. М. Рагимова. – СПб. : «Юридический центр Пресс», 2001. – 325 с.

4. Уголовный кодекс Грузии / Науч. ред. З. К. Бигвава, вступ. статья В. И. Михайлова, обзор. статья О. Гамкрелидзе. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. – 409 с.

5. Даньшин И. Н. Уголовно-правовая охрана общественного порядка / И. Н. Даньшин. – М. : Юрид. лит., 1973. – 200 с.

6. Уголовный кодекс Кыргызской Республики. – Бишкек : «Раритет Инфо», 1998. – 184 с.

7. Уголовный кодекс Латвийской Республики / Под ред. А. И. Лукашова, Э. А. Саркисовой. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 313 с.

8. Уголовный кодекс Литовской Республики / Под ред. В. Павилониса. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. – 304 с.

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено аналіз кримінального законодавства країн пострадянського простору щодо порушення громадського порядку, поєднаного з опором представникові влади чи іншим громадянам, які припиняли хуліганські дії, проведено порівняння вищезазначеного законодавства та зроблено спробу надання пропозицій по його гармонізації.

9. Уголовный кодекс Республики Армения : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://crimpravo.ru/codecs/arm/2.rtf>.

10. Уголовный кодекс Республики Беларусь / Принят Палатой представителей 2 июня 1999 года. Одобрен Советом Республики 24 июня 1999 года / Предисловие проф. Б. В. Волженкина, обзорная статья - А. В. Баркова. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 474 с.

11. Уголовный кодекс Республики Казахстан (по состоянию на 1 января 2000 г.). Алматы : Юрист, 2000. – 141 с.

12. Уголовный кодекс Республики Молдова : Мониторинг Официал ал Р. Молдова - № 72-74/195 от 14.04.2009, Мониторинг Официал ал Р. Молдова ; 128-129/1012 от 13.09.2002 : К. : «Lavilat-Info» SRL, 2009. – 144 с.

13. Уголовный кодекс Республики Узбекистан (с изменениями и дополнениями на 15 июля 2001 г.). – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 338 с.

14. Уголовный кодекс Российской Федерации : Закон № 63-ФЗ от 13.06.1996 // Собрание законодательства РФ. – 17.06.1996. – № 25. – Ст. 2954. – С последующими изменениями и дополнениями.

15. Уголовный кодекс Таджикистана [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://crimpravo.ru/codecs/tad/2.rtf>.

16. Уголовный кодекс Туркменистана [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://crimpravo.ru/codecs/turk/2.rtf>.

17. Уголовный кодекс Эстонии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://crimpravo.ru/codecs/est/2.rtf>.

SUMMARY

The article presents the analysis of the criminal legislation of the former Soviet Union on the violation of public order, coupled with resistance to authorities or other citizens stopped bullying, a comparison of the above legislation and attempt to provide suggestions for harmonization.

The recognition of qualified hooliganism actions related to resistance to authorities or member of the public who performs duties of public order is the fact that started in Soviet criminal law.

It should be noted that it was from 06/08/1927 the All-Ukrainian Central Executive Committee had approved by the Decree the second Criminal Code in which the hooliganism (art. 70) was considered to be crimes against public order (chapter II). With the art. 70 of the CC it was established responsibility "for the actions if they stubbornly did not stop despite warnings bodies that protect public order, or of its content were more exceptional cynicism and arrogance of ...". (As amended by Decree of the Presidium of the Supreme Soviet of the Ukrainian Soviet Socialist Republic on November 16, 1940) "We believe at this time they began the protection with the criminal law of one of two social values - public order and the authority of government.

During this time hooliganism punishable as criminal acts remain wide-spread socially dangerous crime. Persons who committed this act inherent lack of culture and immorality, arrogance and contempt as any person and to the traditions, customs, morals and the rights that gave rise to aggression, violence and cruelty bully. The rules

which for determined liability for hooliganism was the symbiosis signs as administrative offense and punishable criminal act.

In the 2001 in the Criminal Code of Ukraine the criminal legal rule (frt. 296) was first formulated with no signs of an administrative offense.

In general one should be considered positive theoretical and practical framework that confirmed the need to effectively combat violations of public order, including hooliganism. Proposals of a number of scientists to exclude part of the structure of a qualified hooliganism resistance to authorities or member of public who performed duties of the public order of the current Criminal Code cannot be supported.

Principles of criminalization closely related to reasons. Moreover, they are in close relationship - taken separately reason cannot act as the sole prerequisite criminalization of a socially dangerous act without reference to the relevant principles and its opposite. After analyzing the reasons and principles of criminalization of hooliganism including part 3 of art. 296 of the Criminal Code of Ukraine, we have found that most of them are responsible, and therefore believe that criminalizing acts mentioned in 1998 was not only correct, but also necessary. For these circumstances and the fact that hooliganism associated with resistance to authorities or member of the public who carry out their duties to protect public order or other citizens who stop hooliganism violates the large number of constitutional rights and freedoms of Ukrainian citizens, we believe that criminalizing this phenomenon is timely logical and socially conditioned step.